

Tom 10/2018, ss. 101-123
ISSN 0860-5637
DOI: 10.19251/rtnp/2018.10(5)
www.rtnp.pwsplock.pl

Remigiusz Wiśniewski

Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku

DZIAŁALNOŚĆ FORMACJI OBRONY CYWILNEJ NA PRZYKŁADZIE PKN ORLEN

Activity of the civil defence formation on the example of PKN ORLEN

Abstract:

On the basis of existing normative and legal acts, as well as historical sources, the functioning of Civil Defense in Poland has been presented, with particular emphasis on the civil defense formation operating in the Polish Oil Corporation ORLEN SA.

The article is an analysis of the activity and functioning of the FOC in the aspect of the effects of armed intervention with emphasis on duties in the area of protection of civilians and civilian facilities located in the deep hinterland of the Polish State. Historical experiences have determined the necessity of creating a defense system throughout the entire territory of the state, which has been indicated in the article. In summary, Civil Defense means fulfilling all humanitarian tasks aimed at protecting the civilian population from the dangers resulting from military actions or natural disasters, overcoming their consequences and providing conditions necessary for survival.

Keywords: civil defense, crisis, security, rescue action, training.

Abstrakt:

W oparciu o istniejące akty normatywno-prawne, a także źródła historyczne przedstawiono funkcjonowanie obrony cywilnej w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem formacji obrony cywilnej, działających w Polskim Koncernie Naftowym ORLEN SA.

Artykuł jest analizą działalności i funkcjonowania FOC w aspekcie skutków oddziaływania zbrojnego, z uwypukleniem obowiązków w obszarze ochrony ludności cywilnej i obiektów cywilnych, znajdujących się na głębokim zapleczu państwa polskiego. Doświadczenia historyczne przesądziły o konieczności tworzenia systemu obronnego na całym terytorium państwa, co zostało zasygnalizowane w artykule.

Podsumowując, obrona cywilna oznacza wypełnianie wszystkich zadań humanitarnych, mających na celu ochronę ludności cywilnej przed niebezpieczeństwami, wynikającymi z działań zbrojnych lub klęsk żywiołowych, przewyższanie ich następstw i zapewnienie warunków koniecznych do przetrwania.

Słowa kluczowe: obrona cywilna, kryzys, bezpieczeństwo, akcja ratunkowa, szkolenie

Wśród terminów związanych z obronnością i bezpieczeństwem ludzi coraz częściej wymienia się obronę cywilną. Obrona cywilna to pozamilitarne ogniwo obronne państwa. Istnieje niemal we wszystkich krajach świata. Ma różne nazewnictwo, ale zadania są bardzo podobne, np. w Szwajcarii nazywa się Szwajcarską Ochroną Cywilną, w Szwecji – Narodowym Urzędem Ratowniczym, w Niemczech – Federalnym Związkiem Samoobrony.

Obrona cywilna to nie tylko zadania czasu wojny związane z prawną ochroną ludności cywilnej. To także okres pokoju, czas, w którym przygotowuje ona społeczeństwo do uczestnictwa w powszechnej samoobronie.

Obrona cywilna ma na celu ochronę ludności, zakładów pracy i urzędów użyteczności publicznej, dóbr kultury, ratowanie i udzielanie pomocy poszkodowanym w czasie wojny oraz współdziałanie w zwalczaniu klęsk żywiołowych i zagrożeń środowiska oraz usuwaniu ich skutków.

Obrona cywilna służy społeczeństwu i gospodarce narodowej, chroni przed niebezpieczeństwem klęsk żywiołowych, katastrof

i awarii towarzyszących postępowi cywilizacyjnemu i wynikającym z działania nie w pełni jeszcze ujarzmionych sił przyrody, pomaga w sytuacjach krytycznych.

Doświadczenia obrony cywilnej w naszym kraju wskazują na konieczność jej istnienia oraz ciągłego doskonalenia. Siły obrony cywilnej służą społeczeństwu swymi umiejętnościami i sprzętem. W sytuacjach krytycznych ratują zagrożone życie ludzkie, chronią majątek narodowy. Wymienione powyżej ustawowe zadania OC są również realizowane w Polskim Koncernie Naftowym ORLEN SA. Powyższe jest zasadniczym asumptem dywagacji na temat Formacji Obrony Cywilnej, ich zadań ogólnych w dowiązaniu do hipotetycznych zagrożeń występujących w Płocku oraz na terenie Koncernu.

W końcu minionego wieku (na początku lat osiemdziesiątych) nastąpiły zmiany w systemie kierowania obroną cywilną. Wszystkie resorty, organizacje społeczne i spółdzielcze – z wyjątkiem MON, MSW, resortów komunikacji, łączności, sprawiedliwości, prokuratury, Komitetu do Spraw Radia i Telewizji „Polskie Radio i Telewizja”, Narodowego Banku Polskiego i innych banków, gdzie zostały utrzymane dotychczasowe przepisy – uzyskały samodzielność organizacyjną w zakresie OC. Ponadto wprowadzono zasadę kierowania OC przez organy terenowe. Wprowadzono dwustopniową strukturę formacji OC, którą stanowiły oddziały i pododdziały ratownictwa ogólnego oraz oddziały i pododdziały poszczególnych rodzajów służb.

Zmiany dotyczyły także potrzeb – zadań z ukierunkowaniem na okres czasu pokojowego. Niewątpliwie znaczny wpływ miała na to tragedia spowodowana awarią elektrowni jądrowej w Czarnobylu, która obnażyła braki w wielu uregulowaniach międzynarodowych oraz niebezpieczeństwo, jakie niesie ze sobą 200 czynnych w Europie reaktorów jądrowych i innych obiektów przechowujących paliwo atomowe. Częścią elementów przeciwdziałania ma być, oprócz wspomnianych zagrożeń jądrowych, ochrona ludności przed skutkami zagrożeń spowodowanych awariami, instalacji, urządzeń i środków transportowych z TŚP, obiektów hydrotechnicznych klęskami żywiołowymi oraz innymi niebezpiecznymi

zdarzeniami, a ponadto – w czasie wojny – przed skutkami użycia broni masowego rażenia i środków zapalających. Służyć to będzie – w myśl zobowiązań międzynarodowych – do wzajemnego powiadamiania o nadzwyczajnych zagrożeniach ludzi i środowiska.

W sprawach obrony cywilnej nadrzędnym organem administracji państwowej jest Szef Obrony Cywilnej Kraju, który podlega Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Administracji i jest powoływany przez premiera¹.

Polska pracuje obecnie nad przygotowaniem systemu gotowości cywilnej, by sprostać każdej sytuacji kryzysowej. Wymaga to ram prawnych umożliwiających prowadzenie efektywnych działań w sytuacji katastrofy i kryzysu, jak również w czasie wojny.

Zasady organizacji i funkcjonowania OC formułuje międzynarodowe prawo wojenne.

Podstawowe zasady organizacji Obrony Cywilnej to:

- Szefa Obrony Cywilnej powołuje prezes Rady Ministrów.
- Prezesowi Rady Ministrów podlega Urząd Szefa OC Kraju i Centrum Doskonalenia Kadr Ochrony Ludności.
- Szefowie OC województw przy pomocy wojewódzkich inspektoratów.
- W miastach pow. 40 tys. mieszkańców – miejskie inspektoraty OC.
- W pozostałych gminach – pracownicy do spraw OC.

Natomiast w zakładach pracy, zatrudniających powyżej 50 pracowników, tworzy się zakładowe formacje OC. Mogą one przybierać następujące formy:

- ratownictwa ogólnego;
- zadań specjalnych;
- pierwszej pomocy przedmedycznej;
- ratownictwa komunalnego, energetycznego, budowlanego;
- przeciwpożarowe, porządkowo-ochronne, łączności, zaopatrzenia;
- wykrywania i alarmowania, ochrony płodów rolnych, produktów żywnościowych;

¹ http://www.ock.gov.pl/obrona_cywilna_kraju/obrona_cywilna_obecnie [dostęp: 10.12.2017].

- ratownictwa chemicznego;
- ratownictwa przeciwpowodziowego;
- budowy i odbudowy ujęć wody.

Obrona cywilna ma na celu ochronę ludności, zakładów pracy, urządzeń użytku publicznego, dóbr kultury oraz ratowanie i udzielanie pomocy poszkodowanym w czasie wojny, a także współdziałanie w zwalczaniu klęsk żywiołowych, zagrożeń środowiska naturalnego, jak i usuwanie ich ewentualnych skutków. To jej główne cele, z których ma obowiązek się wywiązywać.

Natomiast zadania obrony cywilnej są niezwykle zróżnicowane i należą do nich:

- działalność planistyczna i prace organizacyjne związane z obroną ludności cywilnej;
- działalność szkoleniowa i upowszechniająca tematykę z zakresu obrony cywilnej, w zakładach pracy i szkołach;
- przygotowanie społeczeństwa do powszechnej samoobrony;
- współdziałanie w zwalczeniu klęsk żywiołowych i zagrożeń środowiska;
- wykrywanie zagrożeń, ostrzeganie i alarmowanie;
- przeprowadzanie w razie potrzeb ewakuacji ludności;
- przygotowanie budowli ochronnych (schrony);
- organizowanie i prowadzenie akcji ratunkowych zapewnienie doraźnych lokali i pomieszczeń oraz zaopatrywanie poszkodowanej ludności w podstawowe artykuły;
- zabezpieczenie dóbr kultury, ważnej dokumentacji i urządzeń przeznaczonych do użytku publicznego;
- doraźne przywracanie działania niezbędnych służb użyteczności publicznej, w tym pomoc w budowie i odbudowie awaryjnych ujęć wody pitnej;
- zaciemnianie i wygaszanie oświetlenia w czasie wojny;
- pomoc w zaprowadzeniu porządku w strefach dotkniętych klęskami;

- ratowanie żywności i innych dóbr niezbędnych do przetrwania (lekarstwa, odzież);
- pomoc w przywracaniu i utrzymaniu porządku na obszarach dotkniętych klęskami;
- doraźna pomoc w pochówku zmarłych.

Katastrofy i sytuacje kryzysowe nie są niczym nowym, ale kilka szczególnie dramatycznych wydarzeń, które miały miejsce na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat, zwiększyło zainteresowanie problemami związanymi z tego typu sytuacjami.

Wypadek czy też katastrofa są zasadniczo problemem zarządzających, ale wydarzenie tego typu staje się natychmiast tematem doniesień mediów, zwłaszcza, gdy związana jest z nim ludzka śmierć lub ciężkie obrażenia. Tego typu katastrofa może mieć poważny wpływ na sytuację miasta, państwa, przedsiębiorstwa, a nawet zagrozić jego istnieniu. Zatem z zasady w sytuacjach kryzysowych powinno się jak najszybciej podejmować odpowiednie działania obrony cywilnej.

Sytuacje katastrofalne zwykle pojawiają się nagle i rozszerzają z zadziwiającą szybkością. Często zdarzają się one w nocy lub podczas weekendów i świąt. Trzeba się więc wykazać przezornością i odpowiednio przygotować, by można było w razie nieszczęścia podjąć natychmiastowe działania. Każda sytuacja kryzysowa jest inna, więc nawet bardzo dokładnie nakreślone plany wymagają ciągłych modyfikacji i modernizacji.

Płock leży w środkowej części kraju na 52° 32' szerokości geograficznej północnej i 19° 40' długości geograficznej wschodniej, 105 m. nad poziomem morza.

Miasto Płock jest gminą na prawach powiatu grodzkiego². Najbliżej położone miasta wojewódzkie to: Warszawa odległość około 110 km oraz Łódź około 115 km.

Płock graniczy z gminami: Radzanowo, Słupno, Gąbin, Łąck, Duninów, Stara Biała. Powierzchnia Gminy Miejskiej wynosi 88 km². Ludność miasta waha się w przedziale 120 – 130 tys. mieszkańców. Średnia gęstość

² Materiały Urzędu Miasta Płocka.

zaludnienia 1.483 osoby na 1 km² ³. Przepływająca przez Płock Wisła dzieli miasto na dwie części. Na lewobrzeżnej stronie położone są osiedla: Radziwie, Pradolina Wisły, Ciechomice i Góry. Na prawym brzegu, na ok. 50-metrowej skarpie wiślanej leży Śródmieście, Stare Miasto. Pozostałe dzielnice to: osiedle Skarpa, Dworcowa, Tysiąclecia, Międzytorze, Kostrogaj, Winiary, Trzepowo, Podolszyce Północ i Południe oraz Imielnica i Borowiczki.

Wisła łącznie z terenami zalewowymi zajmuje 5,2 km². Prawobrzeżny i lewobrzeżny Płock łączą dwa mosty. Jeden drogowo-kolejowy oraz drogowy.

Najważniejszym reprezentantem Płockiego przemysłu jest PKN ORLEN SA – który zajmuje się przerobem ropy naftowej, jest głównym producentem benzyn, paliwa lotniczego, olejów napędowych i opałów, gazów płynnych, asfaltu, tworzyw sztucznych⁴.

Głównym zagrożeniem ludności w czasie pokoju są toksyczne środki przemysłowe (TSP), wykorzystywane w procesach technologicznych przez zakłady przemysłowe i przetwórcze oraz przewożone transportami samochodowymi i kolejowymi, a także duże ilości paliw płynnych i gazowych, magazynowanych oraz ekspediowanych przez teren miasta.

Głównym dysponentem toksycznych substancji przemysłowych jest koncern ORLEN. I, tak:

chlor (śr. 50 Mg), amoniak (śr. 90 Mg), fluorowodór (śr. 15 Mg), tlenek etylenu, gazy i paliwa płynne (8.000 ton gazów płynnych w zbiornikach kulistych i podziemnych, zlokalizowanych w bezpośrednim sąsiedztwie z ul. Łukasiewicza), roczny przerób ropy naftowej rzędu 10 –12 mln. Mg⁵.

Awarie i katastrofy komunikacyjne, z uwolnieniem się toksycznych środków przemysłowych do atmosfery, mogą spowodować rozległe skażenie terenu miasta oraz zatrucia śmiertelne i ciężkie wśród ludności.

³ Biuletyn Informacji Publicznej. Materiały Urzędu Miasta Płocka.

⁴ www.orklen.pl [dostęp: 14.12.2017].

⁵ Biuletyn Informacji Publicznej, Materiały prasowe PKN Orlen SA, s. 2-3.

Katastrofy połączone z wybuchem gazów płynnych, oprócz pożarów, mogą spowodować w bezpośredniej strefie zdarzenia całkowite zniszczenie infrastruktury technicznej, budowlanej i energetycznej, a na terenie miasta częściowe i całkowite zniszczenia budynków mieszkalnych, jak również bezpośrednio oddziaływać na mieszkańców, powodując straty śmiertelne, ciężkie i lekkie.

W wyniku wybuchu gazów płynnych zlokalizowanych w Orlenie Płock SA (8.000 ton – równoważnik 17.920 ton trotylu) powstaną strefy zniszczeń:

- Strefa I o nadciśnieniu do 100 kPa – na granicy strefy, obejmująca tereny Orlen Płock SA, część ul. Łukasiewicza.
- Strefa II o nadciśnieniu od 100 kPa do 30 kPa – na granicy strefy, obejmująca tereny Orleń Płock SA, ul. Szpitalną, Polną, Bartniczą, Gawareckiego, Przemysławą – Kostrogaj, Rolną. W strefie tej zlokalizowany jest m.in. Wojewódzki Szpital Zespolony, Komunikacja Miejska Sp. z o.o, oraz ok. 30.000 mieszkańców miasta.

Trasy przewozu materiałów niebezpiecznych przez miasto:

- Ulicami: Kościelna, Dobrzyńska, Popłacińska, Kolejowa, Mostowa, Kilińskiego, Jachowicza, Otołińska, Bielska, Sierpecka, Chopina, Narodowych Sił Zbrojnych, Wyszogrodzka (amoniak do 5 Mg, chlor do 2 Mg, fluorowódor do 18 Mg, propan – butan do 20 Mg, etylen do 18 Mg).
- Transportem kolejowym (chlor do 50 Mg, tlenek etylenu do 40 Mg, propan – butan do 20 Mg, amoniak do 24 Mg, wodorotlenek sodu do 50 Mg, kwas siarkowy do 50 Mg, kwas solny do 30 Mg, N – butan 200 Mg, butadien do 1000 Mg, propylen do 40 Mg, aceton do 40 Mg, etylobenzen do 40 Mg, heksan do 40 Mg, toluen do 40 Mg, ksylen do 40 Mg, izobutylen do 40 Mg)⁶.

Największe zagrożenie pożarowe występuje w północnej części miasta – wynika ono z lokalizacji PKN ORLEN Płock SA, usytuowania

⁶ Ibidem, s 3-4.

punktów rozdziału i dystrybucji paliw płynnych i gazowych, przebiegu rurociągów przesyłowych i stacji rozrządu. Niezależnie od zagrożenia pożarowego w zakładach przemysłowych i na instalacjach przemysłowych, pożary mogą powstać w zlokalizowanych na terenie miasta stacji paliw (30 stacji) oraz w infrastrukturze budowlanej.

Katastrofalne zagrożenie powodziowe występuje w szczególności:

- na lewym brzegu Wisły – osiedle Radziwie i Pradolina Wisły – w przypadku przerwania przegród bocznych i dolinowych położonych poniżej i powyżej miasta, a także w obrębie granic administracyjnych;
- na prawym brzegu – osiedle Borowiczki i tereny przyległe do gruntów gm. Słupno – w przypadku przerwania przegród bocznych oraz wód cofkowych;
- w okresie występowania zjawisk lodowych na Zbiorniku Włocławskim (grubość pokrywy lodowej do 2,0 m), utrudnień w prowadzeniu akcji lodołamania – przy gwałtownych roztopach w dolnej i środkowej Wiśle, blokowanie przekroju poprzecznego koryta przez podbitki śryżowe (1-3 razy w kresie zimy) przy stosunkowo cienkiej pokrywie lodowej (0,10 – 0,20 m).

W strefie zagrożenia powodziowego zamieszkuje, w Radziwiu, Pradolinie Wisły oraz w Borowiczkach, około 5000 osób.

Zagrożone są również powierzchniowe ujęcia wody dla miast: „Grabówka”, a także studnie głębinowe, zlokalizowane w rejonie Borowiczek.

Zagrożenia komunikacyjne wynikające z niewłaściwego, w stosunku do obciążenia ruchem, rozwiązania skrzyżowań ulic i szlaku kolejowego – wszystkie w jednym poziomie, a także istnienie ogólnodostępnych dwóch przepraw mostowych na rzece Wiśle.

Polski Koncern Naftowy ORLEN SA zarządza sieciami paliw w Europie Środkowej, poprzez które oferuje swoim klientom produkty i usługi najwyższej jakości. Zintegrowany kompleks rafineryjno-petrochemiczny w Płocku, zaliczany jest do najnowocześniejszych i najefektywniejszych tego typu obiektów w Europie.

ORLEN prowadzi działalność w zakresie przerobu ropy naftowej na szeroki asortyment produktów takich, jak: benzyny bezołowiowe, olej napędowy, olej opałowy, paliwo lotnicze, tworzywa sztuczne i wyroby petrochemiczne.

Na koniec 2015 roku ORLEN obsługiwał klientów poprzez sieć prawie 1500 własnych stacji paliw oraz około 700 stacji patronackich.

ORLEN jest także właścicielem prawie 500 stacji w Niemczech. Istotą Grupy Kapitałowej ORLEN jest wspieranie podstawowej działalności Koncernu. Tworzy ona silne i efektywne zaplecze dystrybucyjno-logistyczne.

Polski Koncern Naftowy ORLEN SA z siedzibą w Płocku jest jedną z największych korporacji przemysłu naftowego w Europie Środkowej. Firma posiada największy kompleks rafineryjno-petrochemiczny zaliczany do najnowocześniejszych i najefektywniejszych tego typu obiektów w Europie. Zapleczem sieci detalicznej ORLEN jest efektywna infrastruktura logistyczna, składająca się z baz magazynowych i sieci rurociągów.

Planowanie reakcji na wypadek sytuacji kryzysowych jest możliwe po przygotowaniu szczegółowego planu postępowania i przeprowadzeniu dokładnego przygotowania. Przed rozpoczęciem planowania zagadnień postępowania kryzysowego należy przygotować szczegółową inwentaryzację infrastruktury lokalnej.

Przygotowania obejmują zazwyczaj sześć etapów:

1. Analiza możliwości wystąpienia zdarzenia.

Rozważając propozycję tworzenia planów kryzysowych i przygotowania szkoleń dla pracowników, należy przeprowadzić dokładną ocenę potencjalnych zagrożeń. Po tej analizie należy zaprezentować pisemną ocenę niebezpieczeństwa, która musi zostać formalnie zaakceptowana przez kierownictwo.

2. Przygotowanie planu.

Po przygotowaniu wstępnych analiz i propozycji należy przygotować szczegółowy plan, pozwalający wyjść naprzeciw wszystkim potencjalnym zagrożeniom.

3. Wybór pracowników.

Spśród członków załogi należy wybrać osoby dyżurne, które mają szybko reagować w przypadku zdarzenia.

4. Urządzenia komunikacyjne.

Należy staranie rozważyć sposoby radzenia sobie z ogromnym obciążeniem połączeń komunikacyjnych, z którym ma się do czynienia w warunkach kryzysowych.

5. Szkolenie.

Przed wyznaczeniem załogi do pełnienia konkretnych funkcji, muszą oni przejść odpowiednie przeszkolenie teoretyczne i praktyczne.

6. Praktyczne ćwiczenia symulacyjne.

Należy organizować niezapowiedziane ćwiczenia praktyczne, odbywające się w nieregularnych odstępach czasu przy współpracy policji straży pożarnej i innych władz lokalnych.

Sytuacja kryzysowa może prowadzić zarówno do porażki, jak i sukcesu organizacji, jej kierownictwa i pracowników. Jednym z ważniejszych czynników wpływających na konsekwencje sytuacji kryzysowych jest stosunek zarządzających do możliwości wystąpienia niesprzyjających okoliczności dla firmy. Każdy konflikt może stać się przyczyną albo sukcesu, albo porażki. O tym, jakie będą skutki, decydują ci, którzy nim kierują.

Kryzys można analizować według następujących elementów:

- wykrywanie sygnałów;
- składniki tworzące sytuację kryzysową;
- funkcjonowanie organizacji po kryzysie;
- uczenie się organizacji;
- reputacja organizacji;
- dostępne źródła oraz proces podejmowania decyzji.

W każdym z tych elementów można odnaleźć zarówno negatywne, jak i pozytywne rozwiązania dla samej organizacji. Socjologiczna analiza sytuacji kryzysowych pozwala na sformułowanie wniosku o kolejnym czynniku, pozytywnie wpływającym na reputację firmy w czasie i po kryzysie. Tworzenie społecznej przestrzeni przez samą organizację, to znaczy

utrzymywanie kontaktów z wszystkimi składnikami otoczenia firmy, dla których sukces firmy jest ważny, pozwala na zwiększenie prawdopodobieństwa sukcesu, a zmniejszenie prawdopodobieństwa porażki. Odpowiednie przekazywanie informacji prowadzi do wzajemnego zrozumienia podmiotów oraz wsparcia firmy w konkretnej sytuacji.

Istnieją cztery metody pozwalające efektywnie zarządzać zdarzeniem kryzysowym:

1. Odpowiednie przygotowanie, nakreślenie planu, szkolenie pracowników, zapewnianie wystarczających połączeń komunikacyjnych.
2. Wdrażanie i regularne testowanie dobrze nakreślonych planów.
3. Współpraca z mediami.
4. Powoływanie linii telefonicznych przeznaczonych do udzielania informacji o ofiarach.

Plan kryzysowy, który podlega nieustannym modyfikacjom sprawi, że instytucja jest przygotowana na większość nagłych zdarzeń.

Podczas przygotowywania planu kryzysowego trzeba zwrócić uwagę na logistykę i istniejące warunki.

Inicjatywa rozpoczęcia przygotowań na rzecz zarządzania w sytuacji kryzysowej zazwyczaj wychodzi z działu obrony cywilnej, ale planowanie będzie wymagało aktywnego uczestnictwa wielu działów organizacji. Zarządzać sytuacją kryzysową należy na długo przed jej pojawieniem się.

Kryzys musi zawierać trzy elementy:

- musi wystąpić zdarzenie inicjujące (sytuacja rodząca zagrożenie);
- kierownictwo (administracja) nie jest w stanie samodzielnie podołać zagrożeniu;
- zdarzenie inicjujące jest na tyle istotne, że stwarza zagrożenie bytu organizacji, rządu, a nawet państwa.

Głównym założeniem systemu zarządzania kryzysowego jest zapewnienie koordynacji i współdziałania wszystkich jednostek administracji samorządowej oraz organizacji pozarządowych na terenie miasta. W przypadku, gdy własne siły okażą się niewystarczające o pomoc zwraca się do Wojewody lub miast (powiatów) sąsiednich.

Podsumowując, trzeba podkreślić, że schemat działania w sytuacjach zagrożeń, czyli w różnych sytuacjach kryzysowych można podzielić na trzy fazy:

- działalność bieżąca w zakresie zapobiegania sytuacjom kryzysowym;
- reagowanie na zagrożenia kryzysowe;
- usuwanie skutków sytuacji kryzysowych.

Analizując Zarządzanie kryzysowe jako działanie systemowe, należy wspomnieć o etapach działań. Wyróżniamy cztery etapy. Zapobieganie, przygotowanie, reagowanie, odtwarzanie (odbudowa).

Plany obrony cywilnej opracowuje się w celu ustalenia i przygotowania przedsięwzięć organizacyjnych i rzeczowych obrony cywilnej na okres zewnętrznego zagrożenia państwa i wojny. Plany obrony cywilnej wykonują wszystkie organy administracji rządowej i samorządowej, jednostki organizacyjne, instytucje, podmioty gospodarcze, na których ciąży obowiązek przygotowania i realizacji zadań obrony cywilnej. Za opracowanie planów obrony cywilnej odpowiadają organy obrony cywilnej, tj. starosta, prezydent, burmistrz, wójt oraz kierownicy instytucji, jednostek organizacyjnych i zakładów pracy. Podstawę opracowania planów obrony cywilnej stanowi ocena zagrożenia oraz potrzeby w zakresie realizacji zadań obrony cywilnej.

Przy opracowaniu planów obrony cywilnej należy przestrzegać następujących zasad:

- zgodności planowania z pełnym zakresem zadań obrony cywilnej;
- realności planowanych przedsięwzięć (dostosowania zadań do możliwości realizacyjnych);
- skoordynowania realizacji zadań obrony cywilnej z zadaniami jednostek współdziałających;
- powiązania z planem mobilizacji gospodarki;
- zwięzłego i czytelnego przedstawiania sposobu realizacji oraz zapewnienia ciągłości;
- kierowania zadań.

Plany obrony cywilnej na poziomie powiatu i gminy mają charakter poufny, a plany zakładów pracy mają charakter zastrzeżony⁷.

W przypadku, gdy plan obrony cywilnej zawiera informacje, wymagające stosowania wyższych klauzul tajności, to należy go oznaczyć klauzulą tajności, stosowną do tych informacji. Szczegółowe zasady opracowania dokumentów niejawnych określa właściwa Ustawa.

Starostowie określają szczegółowe zasady opracowania planów obrony cywilnej gmin i zakładów pracy oraz przekazują organom obrony cywilnej gmin, niezbędne dane wyjściowe do opracowania planów, natomiast organy obrony cywilnej gmin przekazują kierownikom zakładów pracy niezbędne dane wyjściowe do opracowania planów obrony cywilnej zakładu.

Podpisane przez kierownika komórki organizacyjnej, odpowiedzialnej za realizację zadań obrony cywilnej, plany obrony cywilnej zatwierdzają:

- plan obrony cywilnej powiatu – starosta (prezydent);
- plan obrony cywilnej gminy – odpowiednio prezydent, burmistrz, wójt;
- plan obrony cywilnej zakładu pracy – kierownik zakładu pracy.

Plany obrony cywilnej, przed zatwierdzeniem, wymagają uzgodnienia z nadrzędnym organem obrony cywilnej, natomiast plany obrony cywilnej uzgadnia się z innymi organami i jednostkami tylko w części dotyczącej współdziałania z nimi.

Wszystkie opracowane plany obrony cywilnej podlegają bieżącej aktualizacji. Informacje dotyczące zmian należy każdorazowo przekazywać do szczebla nadrzędnego.

Plany obrony cywilnej składają się z części graficznej oraz opisowej.

Formacje obrony cywilnej, jak już wspomniano, tworzy się w zakładach pracy, zatrudniających powyżej 50 pracowników. W zakładach pracy

⁷ Ustawa z dnia 22 stycznia 1999 r. o ochronie informacji niejawnych, Dz. U. Nr 11/ 99 poz. 95; Rozporządzenie Ministrów Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Obrony Narodowej z dnia 26 lutego 1999 r. w sprawie oznaczania materiałów, w tym klauzulami tajności, oraz sposobu umieszczania klauzuli na tych materiałach, Dz. U. Nr 18/ 99 poz.167.

zatrudniających poniżej 50 pracowników mogą być tworzone wspólne formacje obrony cywilnej dla kilku sąsiadujących ze sobą zakładów⁸.

W PKN ORLEN SA ze względu na specyfikę działania, utworzono formacje obrony cywilnej.

Formacje ratownictwa ogólnego są wytypowane do prowadzenia akcji ratunkowych w obiektach i rejonach, w których znajduje się poszkodowana ludność. Formacje obrony cywilnej, wytypowane do wykonywania zadań specjalnych, są przeznaczone do wsparcia akcji ratunkowej, prowadzonej przez formacje ratownictwa ogólnego. Formacje te mogą również wykonywać zadania ratownicze samodzielnie⁹.

Formacje obrony cywilnej tworzą ministrowie, wojewodowie, kierownicy urzędów rejonowych, rządowej administracji ogólnej, wójtowie, burmistrzowie, prezydenci miast, a także kierownicy zakładów pracy. Formacje obrony cywilnej, ze względu na stopień gotowości do działania, można podzielić na:

- formacje o wyższym stopniu gotowości,
- formacje o podstawowym stopniu gotowości.

Formacje o wyższym stanie gotowości są zobowiązane do utrzymania nie mniej niż 50% stanów osobowych w gotowości do działania, w przeciągu 4-6 godzin od otrzymania sygnału. Pełną gotowość do działania formacje te osiągają przez rozwinięcie w rejonie formowania z zapewnieniem minimum 90% ukończenia, w czasie 12-16 godzin.

Przez pełną gotowość do działania osiąganą przez formację obrony cywilnej należy rozumieć:

- rozwinięcie w rejonach formowania,
- wydanie sprzętu i wyposażenia członkom formacji,
- osiągnięcie gotowości do wykonania określonych zadań.

⁸ Ibidem.

⁹ Zarządzenie Szefa OCK Nr I/OC z dn. 05.05.94 r. w sprawie szczegółowych struktur organizacyjnych formacji OC, czasów osiągnięcia gotowości do działania oraz ich zadań i wyposażenia. Rozdział 3 § 21 i § 2; http://www.ock.gov.pl/prawo/akty_urzedowe_szefa_ock [dostęp: 11.12.2017].

Formacje, zaliczane do sił o podstawowym stopniu gotowości, mają wydłużony czasokres osiągania pełnej gotowości do działania, i tak:

- ze stałej gotowości – określone w godz. dla zakładowych formacji OC:
 - w godz. pracy 8-12 godz.;
 - po godz. pracy 12-24 godz. terenowych formacji OC:
 - 12-24 godz.
- z podwyższonej gotowości – określone w godz. dla zakładowych formacji OC:
 - w godz. pracy 4-6 godz.
 - po godz. pracy 8-16 godz. terenowych formacji OC:
 - 8-12 godz.

Na czele każdej formacji OC stoi komendant. Odpowiada on za całokształt spraw związanych z gotowością formacji do wykonywania zadań obrony cywilnej, a w szczególności za organizację, przygotowanie, wyszkolenie i wyposażenie formacji¹⁰.

Wszyscy komendanci formacji OC podlegają organom tworzącym te siły. Pododdziałami formacji obrony cywilnej są:

- kompania,
- pluton,
- drużyna.

Oddziały i pododdziały, przeznaczone do wykonywania zadań specjalnych po sformowaniu, przyjmują nazwy swoich specjalności.

W zakładzie pracy, w którym gromadzone są substancje stwarzające zagrożenie dla życia i zdrowia okolicznej ludności oraz środowiska tworzy się formacje OC, zdolne do samodzielnego prowadzenia działań ratowniczych, w strefach bezpośredniego zagrożenia.

Wyposażenie formacji obrony cywilnej stanowią sprzęt i materiały ustalone tabelami należności, nabywane ze środków budżetu państwa na cele OC lub środków samorządów terytorialnych, podmiotów

¹⁰ http://www.ock.gov.pl/prawo/akty_urzedowe_szefa_ock [dostęp: 11.12.2017].

gospodarczych i organizacji społecznych. Każda FOC powinna posiadać plan działania formacji.

Zakładowe formacje obrony cywilnej wykorzystuje się do prowadzenia akcji ratunkowej na terenie zakładu pracy, w którym zostały utworzone.

Zakładowe lub terenowe formacje obrony cywilnej mogą być skierowane – w razie konieczności – do akcji ratunkowych poza teren swojego działania.

Każda formacja obrony cywilnej może być użyta do zwalczania klęsk żywiołowych i zagrożeń środowiska oraz usuwaniu ich skutków. Decyzję o udziale formacji obrony cywilnej w zwalczaniu klęsk żywiołowych i zagrożeń środowiska oraz usuwaniu ich skutków podejmuje właściwy terenowo szef obrony cywilnej na wniosek organu prowadzącego akcję ratunkową.

Akcje ratunkowe organizuje się i prowadzi w celu udzielenia pomocy poszkodowanym w wyniku działań zbrojnych, klęsk żywiołowych i innych podobnych zdarzeń, w tym zagrożeń środowiska¹¹.

Organizatorzy akcji ratunkowych wykorzystują do ich przeprowadzenia odpowiednio przygotowane i wyposażone formacje obrony cywilnej. Kierownikami akcji ratunkowych są komendanci formacji obrony cywilnej, którym podporządkowane są na czas trwania akcji wszystkie siły i środki skierowane do udziału w akcji ratunkowej.

Obrona cywilna w PKN ORLEN SA ma za zadanie ochronę załogi zakładu przed niebezpieczeństwami związanymi ze skażeniami chemicznymi, użyciem przez przeciwnika broni biologicznej, chemicznej, konwencjonalnej lub jądrowej w czasie działań zbrojnych lub awarii technicznych z udziałem środków toksycznych i innych niebezpiecznych materiałów, przewyciężenie bezpośrednich następstw ww. zdarzeń, jak też zapewnienie warunków koniecznych do przetrwania.

Zamiarem prowadzenia akcji ratunkowej jest:

1. ostrzeżenie i alarmowanie załogi,

¹¹ *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Szefa Obrony Cywilnej Kraju, szefów obrony cywilnej województw, powiatów i gmin. Dz.U. Nr 96, poz. 850.*

2. system wykrywania i alarmowania,
3. ochrona załogi zakładu pracy przed środkami rażenia:
 - planowanie i przygotowania ukryć i schronów dla załogi zakładu,
 - wyposażenie w indywidualne środki ochrony przed skażeniami,
 - przygotowanie i rozwinięcie urządzeń specjalnych.
4. ochrona gospodarki narodowej przed skutkami rażenia:
 - organizacja ochrony ujęć i urządzeń wodnych oraz zabezpieczenie w wodę,
 - zabezpieczenie zbiorników wody pitnej i technologicznej,
 - przygotowanie podstawowych i awaryjnych ujęć wody,
 - wzmocnienie ochrony zakładu.

Ponadto akcja ratunkowa ukierunkowana będzie na:

1. bezpośrednio udzielenie pomocy poszkodowanym,
2. zabezpieczenie ocalałych pracowników,
3. zabezpieczenie miejsc awarii chemicznych oraz likwidację uszkodzeń powodujących emisję TŚP,
4. usuwanie skutków awarii.

Akcję ratunkową prowadzi się bez względu na porę roku i doby, aż do czasu uratowania wszystkich poszkodowanych i udzielenia im pomocy oraz wydobycia zwłok.

Ponadto akcję ratunkową można podzielić na trzy etapy:

Etap pierwszy

- niezorganizowane, samorzutne prowadzenie prac ratunkowych przez ocalałą ludność, w tym członków formacji obrony cywilnej. Etap ten trwa od chwili wystąpienia zagrożenia (awarii, katastrofy itp.) do czasu wprowadzenia do akcji ratunkowej sił obrony cywilnej.

Etap drugi

- zorganizowane, skoordynowane, w skali całego rejonu porażenia, działanie wszystkich sił obrony cywilnej, pozostających w dyspozycji szefa obrony cywilnej miasta oraz skierowanych do pomocy z zewnątrz. Jest to podstawowy etap akcji ratunkowej.

Etap trzeci

- realizacja przez wydzielone siły obrony cywilnej prac związanych z zakończeniem akcji ratunkowej.

Zamierzenia związane z organizacją i prowadzeniem akcji ratunkowej stanowią nieodłączną część planu obrony cywilnej wszystkich szczebli.

Szkolenia, z zakresu ochrony ludności i obrony cywilnej, mają przede wszystkim na celu kształtowanie świadomości osób nimi objętych, przez doskonalenie znajomości i wykonywania zadań, w zakresie obrony cywilnej, a także doskonalenie kierowania i zarządzania w sytuacjach zagrożeń¹².

Za pomocą systemów szkoleń powinno być możliwe przygotowanie organów kierowania administracji rządowej i samorządowej oraz pracowników do wykonywania zadań z zakresu ochrony ludności i obrony cywilnej, wynikających z pełnionych funkcji na zajmowanych stanowiskach.

Szkolenia umożliwiają nabywanie umiejętności współdziałania organów i jednostek organizacyjnych administracji publicznej, z odpowiednimi jednostkami organizacyjnymi ochrony ludności i obrony cywilnej, podczas planowania i rozwiązywania sytuacji kryzysowych¹³.

Szkolenie doskonalące należy realizować wg planów rocznych zatwierdzonych przez właściwych terenowo szefów obrony cywilnej, z uwzględnieniem specyfiki poszczególnych rejonów, zakładów.

Ćwiczenia, gry decyzyjne, warsztaty i narady, zmierzające do poszerzenia wiedzy i umiejętności z zakresu ochrony ludności i obrony cywilnej, powinny być organizowane wg potrzeb, na podstawie rocznych planów, zatwierdzonych przez właściwych terenowo szefów obrony cywilnej.

¹² Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej, Dz.U. z 2002 r. Nr 21, poz. 205, Nr 74, poz. 676 i Nr 81, poz. 732, art. 17 ust. 4 pkt 1-3, art. 17 ust. 5-7 oraz art. 19.

¹³ Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej, Dz.U. z 2002 r. Nr 147, poz. 1230, art. 1 ust. 2 pkt 4, § 1 ust. 2 pkt 2, § 38 ust. 1, § 39 ust. 1; Rozporządzenie Rady Ministrów dnia 28 września 1993 r. w sprawie obrony cywilnej, Dz.U. Nr 93, poz. 429, § 47, § 2 pkt 4; Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Szefa Obrony Cywilnej Kraju, szefów obrony cywilnej województw, powiatów i gmin, Dz.U. Nr 96, poz. 850, § 3 pkt 4.

Szkolenie w PKN ORLEN SA w zakresie obrony cywilnej organizuje się w celu przygotowania kierownictwa, stanowiącego zespół kierowania obroną cywilną zakładu pracy, zakładowej komendy OC, formacji obrony cywilnej oraz innych elementów organizacyjnych obrony cywilnej funkcjonujących w firmie, do wykonania zadań ujętych w planie obrony cywilnej, w tym szczególnie do działań w zakresie organizacji i prowadzenia akcji ratunkowej na terenie PKN ORLEN SA, a także przygotowania pozostałej części załogi do powszechnej samoobrony¹⁴.

Za całokształt spraw związanych z obroną cywilną na terenie PKN ORLEN SA odpowiada jego kierownik (właściciel).

Komendant formacji obrony cywilnej jest bezpośrednio odpowiedzialny za szkolenie podległej mu formacji obrony cywilnej.

Szkoleniu, w zakresie obrony cywilnej na terenie PKN ORLEN SA, podlegają:

- kierownictwo PKN ORLEN SA, stanowiące zespół kierowania obroną cywilną,
- zakładowa komenda obrony cywilnej,
- zakładowe formacje obrony cywilnej,
- jednostki organizacyjne systemu wykrywania i alarmowania, działające na terenie zakładu,
- pozostała część załogi PKN ORLEN SA niewchodząca w skład sił obrony cywilnej w ramach powszedniej samoobrony.

Podstawę planowania szkolenia w zakresie problematyki obrony cywilnej w koncernie stanowią:

1. wytyczne, Szefa OC Miasta – Prezydenta Płocka, w sprawie realizacji zadań obrony cywilnej na określony rok oraz zadania szkoleniowe, wynikające z wytycznych specjalistycznych kierownika resortu,
2. potrzeby w zakresie szkolenia, wynikające z aktualnego (rocznego) stanu wyszkolenia formacji i innych jednostek organizacyjnych obrony cywilnej na terenie PKN ORLEN SA,

¹⁴ Szczegółowe zasady określają wytyczne Szefa Miejskiego Inspektoratu Obrony Cywilnej w Płocku w sprawie szkolenia pracowników zakładów pracy w zakresie obrony cywilnej.

3. kalendarzowy i tematyczny plan szkolenia obrony cywilnej,
4. posiadany sprzęt i baza szkoleniowa.

Szkoleniu w zakresie obrony cywilnej na terenie PKN ORLEN SA podlega przede wszystkim kierownictwo, które stanowi zespół kierowania obroną cywilną. Szkolenie kierownictwa ma na celu jego przygotowanie teoretyczne i praktyczne do indywidualnego i zespołowego kierowania realizacją zadań obrony cywilnej. Szkolenie kierownictwa realizowane jest w formie zajęć teoretycznych i praktycznych, głównie gier decyzyjnych, treningów sztabowych lub ćwiczeń i powinno być realizowane w wymiarze 1 – 2 dni w roku.

Celem szkolenia zakładowych jednostek organizacyjnych systemu wykrywania i alarmowania jest ich przygotowanie do realizacji zadań w zakresie wykrywania zagrożeń, przyjmowania sygnałów alarmowych oraz praktycznego alarmowania załogi w sytuacjach zagrożenia, przekazywania informacji w systemie wykrywania zagrożeń i alarmowania na szczeblu miasta, a także włączania syreny alarmowej.

Jednostki organizacyjne systemu wykrywania i alarmowania organizowane w zakładach pracy biorą udział w treningach, organizowanych przez MIOC oraz ćwiczeniach obrony cywilnej.

Szkolenie zakładowych formacji obrony cywilnej ma na celu przygotowanie ich członków do wykonywania indywidualnych prac (zadań) ratowniczych o charakterze ogólnym lub specjalistycznym, a także przygotowanie całych stanów osobowych formacji obrony cywilnej do prowadzenia prac ratunkowych w rejonach porażenia, w ramach akcji ratunkowej oraz likwidacji skutków klęsk żywiołowych, awarii, katastrof i innych nadzwyczajnych zagrożeń środowiska.

Obrona cywilna, a szczególnie jej siły ratownicze, obok przygotowania się do ochrony i obrony ludności w razie ewentualnej wojny, są w stałej gotowości do realizacji szeregu zadań w okresie pokoju. Siły OC przy właściwym ich szkoleniu, wyposażeniu w odpowiedni sprzęt, a co najważniejsze przy prawidłowym ukierunkowaniu ich działalności, wiązaniu z aktualnymi potrzebami wioski, gminy, osiedla, miasta i zakładu pracy i wreszcie przy zorganizowanym i operatywnym dowodzeniu są w stanie

spełnić szereg bardzo ważnych z punktu widzenia społecznego i gospodarczego, zadań. Obrona Cywilna może zapobiegać powstawaniu klęsk żywiołowych, katastrof i awarii oraz likwidować ich ewentualne skutki.

W PKN ORLEN SA w Płocku obrona cywilna ze względu na specyfikę zakładu winna mieć bardzo dobrze wyszkolony skład osobowy, by w razie potrzeby móc przystąpić do akcji ratunkowej. Ta gotowość obrony cywilnej jest podstawowym obowiązkiem członków formacji, a przede wszystkim obowiązkiem kierownictwa zakładu i ludzi pełniących etatowe funkcje w obronie cywilnej.

Bibliografia:

Akty prawne

Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej, Dz.U. z 2002 r. Nr 147, poz. 1230.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 września 1993 r. w sprawie obrony cywilnej, Dz.U. Nr 93, poz. 429.

Rozporządzenie Rady Ministrów dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Szefa Obrony Cywilnej Kraju, szefów obrony cywilnej województw, powiatów i gmin, Dz.U. Nr 96, poz. 850

Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej, Dz.U. z 2002 r. Nr 21, poz. 205, Nr 74, poz. 676 i Nr 81, poz. 732.

Ustawa z dnia 22 stycznia 1999 r. o ochronie informacji niejawnych, Dz. U. Nr 11/ 99 poz. 95.

Rozporządzenie Ministrów Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Obrony Narodowej z dnia 26 lutego 1999 r. w sprawie oznaczania materiałów, w tym klauzulami tajności, oraz sposobu umieszczania klauzuli na tych materiałach, Dz. U. Nr 18/ 99 poz.167.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Szefa Obrony Cywilnej Kraju,

szeffów obrony cywilnej województw, powiatów i gmin, Dz.U. Nr 96, poz. 850

Zarządzenie Szefa OCK Nr I/OC z dn. 05.05.94 r. w sprawie szczegółowych struktur organizacyjnych formacji OC, czasów osiągnięcia gotowości do działania oraz ich zadań i wyposażenia. Rozdział 3 §21 i §2.

Biuletyn Informacji Publicznej, Materiały prasowe PKN Orlen SA

Biuletyn Informacji Publicznej. Materiały Urzędu Miasta Płocka.

Materiały Urzędu Miasta Płocka.

Źródła internetowe:

http://www.ock.gov.pl/obrona_cywilna_kraju/obrona_cywilna_obecnie
[dostęp: 10.12.2017]

http://www.ock.gov.pl/prawo/akty_urzedowe_szefa_ock [dostęp:
11.12.2017]

www.orklen.pl [dostęp: 14.12.2017]